

4.7.2013

Dnro 4799/4/12

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

OMAISHOIDON TUEN JÄRJESTÄMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 7.12.2012 päivätyssä kirjoituksessaan - - - sosiaalitoimen menettelyä omaishoidon tukea koskevassa asiassa.

Kantelija arvosteli erityisesti omaishoidon tukea koskevaa päätöksenteko- ja täytäntöönpanomenettelyä. Kantelija kertoi, että omaishoidon tukea hakeneet asetetaan jonoon ilman, että asiasta olisi tehty nimenomaista päätöstä. Kantelija kertoi, että omaishoidon tuen maksu aloitetaan vasta hakukuukautta seuraavasta kuusta ja että omaishoidon tuen sopimuksia tehdään lainvas-
taisella tavalla määräaikaisina.

Kantelija arvosteli myös omaishoidon tuen myöntämisedellytyksiä. Kantelija epäili vielä, että - - - kaupunki mitoittaa tarkoitukseen omaishoidon tukeen varatut määrärahat tiedossaan olevaa tarvetta vastaamattomalla tavalla.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Omaishoidon tukeen varatut määrärahat

Perustuslain 19 §:n 1 momentin jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n säännöksellä turvataan jokaiselle suoraan perustuslakiin perustuva oikeus sellaiseen tulo-
tasoon ja palveluihin, jolla taataan ihmisarvoisen elämän edellytykset. Perusoikeussäännösten muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että "Nykyisistä tukijärjestelmistä turvaavat ihmisarvoisen elämän perusedellytyksiä eräät lasten, vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten huoltoon kuuluvat tukitoimet (HE 309/1993 vp, s. 79)."

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Hallituksen esityksen mukaan palvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s.71).

Palvelujen järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat suoraan tai välillisesti myös muut perusoikeussäännökset, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö (6 §). Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Julkisen vallan on pyrittävä positiivisin toimenpitein edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien to-

teutuminen. Perusoikeuksien toteutuminen edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä, esimerkiksi tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiselle. Keskeisiin keinoihin kuuluvat hallituksen esityksen mukaan perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen (HE 309/1993 vp. s. 75).

Kuntien itsehallinnosta on säädetty perustuslain 121 §:ssä. Tämän mukaan kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Samalla huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset mahdollisuudet ja edellytykset suoriutua lakiin perustuvista tehtävistään.

Kuntalain 1 §:n mukaan kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestäväää kehitystä alueellaan. Kunnan päätösvaltaa käyttää asukkaiden valitsema valtuusto. Kunnan tehtävistä säädetään kuntalain 2 §:ssä. Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädettyt tehtävät.

Kunnan talousarviosta ja – suunnitelmasta säädetään kuntalain 65 §:ssä. Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnittelukausi). Talousarviovuosi on suunnitelmakauden ensimmäinen vuosi.

Sosiaalihuoltolain 13 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kunnan on huolehdittava sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään. Sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaan kunnan on huolehdittava muun muassa omaishoidon järjestämisestä sen mukaan kuin siitä lisäksi erikseen säädetään.

Omaishoidon tuesta annetun lain (omaishoitolaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen. Omaishoidon tuella tarkoitetaan omaishoitolain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan sellaista tuen kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoittoa tukevista palveluista.

3.1.1

Kunnan yleinen järjestämisvastuu

Sosiaalihuoltolain 2 §:n mukaan sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuun kunnan järjestämään toimiiin sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettua lakia sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia, jollei lailla toisin säädetä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuslain 3 §:n mukaan on osoitettava voimavaroja valtionosuuden perusteena olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Omaishoidon tuki on kunnan lakisääteinen tehtävä, jonka järjestämisestä kunnan tulee huolehtia kunnan talousarviossa omaishoidon tukeen varattujen määrärahojen puitteissa. Omaishoidon tuessa on kysymys kunnan yleiseen järjestämisvelvollisuuteen liittyvästä taloudellisesta tukitoimesta ja tähän tukitoimeen liittyvien palveluiden järjestämisestä. Tämä kunnan yleinen järjestämisvelvollisuus velvoittaa kunnan järjestämään lakisääteisiä palveluja ja tukitoimia asukkailleen ja myös varaamaan kulloiseenkin tarkoitukseen talousarviossaan riittävän määrärahan. Sosiaalihuollon viranomaisen tai sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi vahvistaa omaishoidon tuen myöntämisperusteet omaishoidon tukea koskevien säännösten sallimissa rajoissa.

Oikeuskirjallisuudessa (Tuori – Kotkas; Sosiaalioikeus, neljäs uudistettu painos 2008, Helsinki, sivut 247–248) on katsottu, että ”Yleinen järjestämisvelvollisuus velvoittaa kunnan järjestämään

asukkailleen kyseisiä palveluja tai muita etuuksia ja myös varaamaan talousarviossaan tarkoitukseen riittävän määrärahan. Sosiaalihuollon erityislaeissa, kuten päihdehuoltolain 3 §:n 1 momentissa ja vammaispalvelulain 3 §:ssä tämä velvollisuus on sidottu kunnassa esiintyvään tarpeeseen. Samaa järjestämisvelvollisuuden kriteeriä voidaan käyttää myös silloin, kun sitä ei ole laissa erikseen mainittu.”

Vastuu sosiaalipalvelujen järjestämisestä edellyttää, että kunnassa selvitetään palvelujen tarvetta myös silloin, kun kunnalla ei lain mukaan ole ehdotonta velvollisuutta (erityinen järjestämisvelvollisuus) järjestää palveluja kaikille edellytykset täyttävälle henkilölle. Sosiaalihuoltolaissa tarkoitettujen palvelujen ja taloudellisten tukitoimien ja siis myös omaishoidon tuen osalta kunnan yleisen järjestämisvelvollisuuden edellyttämä tarvearviointi tapahtuu ensisijaisesti kunnan talousarvion käsittelyn yhteydessä. Talousarvion lainmukaisuutta valvotaan ensisijaisesti kunnallisvalituksen avulla. Toisaalta sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen (toimielimen alaisen viranhaltijan) tulee tehdessään talousarviossa myönnettyjen määrärahojen puitteissa yksilöä koskevia päätöksiä arvioida asiakkaana olevien henkilöiden yksilöllistä tarvetta haettavaan palveluun. Mikäli varatut määrärahat eivät riitä kaikille tuen myöntämisedellytykset täyttävälle, kunta voi tarvittaessa kohdentaa tarkoitukseen varaamia määrärahoja ja järjestää palveluja määrittelemässään etusijajärjestyksessä, kuitenkin siten, että tässä etusijaanasettamisjärjestyksessä otetaan huomioon perustuslain 6 §:n vaatimus siitä, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella.

Oikeuskäytännössä korkein hallinto-oikeus on katsonut eräissä vammaispalveluja koskevissa ratkaisuisaan, että tarkoitukseen varattuja määrärahojen loputtua kunnalla ei ole velvollisuutta myöntää hakijalle määrärahasidonnaista vammaispalvelua, vaikka hakija sinänsä täyttäisikin vammaispalvelulaissa säädetyt palvelun myöntämisen edellytykset. Kunnalla ei ole ehdotonta velvollisuutta myöntää palvelua silloinkaan, kun henkilön todetaan olevan palvelun tarpeessa ja määrärahoja olisi vielä käyttämättä jos kunnassa voidaan ennakoida, että kunnan vammaispalveluihin varatut määrärahat eivät riitä kaikille hakijoille. Kunta voi tällöin kohdentaa määrärahat kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville hakijoille (KHO 7.8.2002 T 268). Edellytyksenä kuitenkin on, että kunta ei ole rikkonut yleistä järjestämisvelvollisuuttaan, ts. se on varannut tarvetta vastaavalla tavalla riittävät määrärahat kyseessä olevaan palveluun.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että määrärahasidonnaisten palveluja ja tukitoimia hakevien etusijajärjestys määräytyy ensisijaisesti ns. tarveperiaatteen mukaisesti (Tuori ja Kotkas s 252).

Kuntalain 65 §:n 2 momentin mukaan kunnan talousarvio on laadittava siten, että edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen voidaan turvata. Talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan (mainitun säännöksen 3 momentti). Talousarvioon on otettava kunnan tai kuntayhtymän rahankäyttö ja rahalähteet kokonaisuudessaan. Tiedossa olevia menoja tai tuloja ei voida jättää talousarviosta pois.

Eduskunnan oikeusasiamiehen aikaisemmassa ratkaisukäytännössä on katsottu, että perustuslaissa asetettu velvollisuus turvata riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut on otettava huomioon kunnissa talousarviopäätöksiä tehtäessä ja lakeja sovellettaessa. Talousarviosta päättävät luottamusmiehet ja asiaa valmistelevat virkamiehet rikkovat perustuslain säännöksissä julkiselle vallalle asetetut velvoitteet, mikäli talousarvio mitoitetaan tietoisesti tiedossa olevaa tarvetta vähäisemmäksi.

3.1.2

Kunnassa esiintyvän tarpeen arviointi

Arvioitaessa sitä, onko kunta täyttänyt yleisen järjestämisvelvollisuutensa, on kiinnitettävä huomiota

miota kunnassa aikaisemmin esitettyihin omaishoidon tukea koskeviin hakemuksiin ja asiassa tehtyihin päätöksiin (myönteisiin ja kielteisiin) sekä myös muihin omaishoidon tukea korvaaviin tai sitä täydentäviin palveluihin ja tukitoimiin, joihin kunta tarvetta vastaavalla tavalla varaa määrärahoja. Kunnassa esiintyvää tarvetta kuvaavia tietoja saadaan erityisesti tehdyistä palvelutarpeiden kartoituksista ja näiden perusteella laadituista palvelusuunnitelmista sekä myös niistä tiedoista, jotka koskevat aikaisempien vuosien tarkoitukseen osoitetun määrärahan käyttöä. Kunnassa esiintyvää tarvetta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon ennakkollinen arvio siitä, miten tarve palveluun ja tukitoimeen mahdollisesti tulevina vuosina voi muuttua tai vaihdella ja mikä vaikutus tällä tarpeen ennakkoidulla muutoksella tai vaihtelulla mahdollisesti on omaishoidon tuessa varattaviin määrärahojen sekä omaishoidon tukea korvaaviin tai sitä täydentäviin palveluihin ja tukitoimiin. Määrärahavarausta tehtäessä on myös huolehdittava siitä, että tarve kiireellisiin palveluihin (sosiaalihuoltolain 15 §) tulee turvattua.

Perustuslain 22 §:ssä julkiselle vallalle asetettu velvoite edistää perusoikeuksien toteutumista, merkitsee käsitykseni mukaan velvollisuutta varmistua siitä, että kunnan asukkaiden oikeudet riittäviin sosiaalipalveluihin voivat toteutua. Tämä edellyttää palvelun järjestäjältä seuranta- ja arviointia siitä, miten järjestetyt palvelut vastaavat arvioituun tarpeeseen ja sen perusteella varattuihin määrärahoihin.

Kuten olen edellä todennut, kunnan on lisäksi huolehdittava siitä, että se varaa riittävästi määrärahoja myös niihin palveluihin ja tukitoimiin, jotka tulevat järjestettäväksi sellaisessa tilanteessa, jossa palvelutarpeen arvioinnin perusteella henkilölle ei ole voitu myöntää omaishoidon tukea tai omaishoidontuki on päätetty lakkauttaa tai sitä pienentää. Korostan, että tällaisissa tilanteissa on henkilön palvelujen tarve arvioitava, asiassa tehtävä tarvittaessa sosiaalihuollon asiakaslain tarkoittama palvelusuunnitelma, ohjattava asiakasta hakemaan tarvittavia palveluja ja tukitoimia sekä tehtävä hakemuksen johdosta asianmukaiset sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n tarkoittamat päätökset. Kaikissa tilanteissa on myös arvioitava henkilön tarve kiireellisiin palveluihin.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea kiinnitti vuonna 2012 tekemässään Suomea koskevassa ratkaisussaan huomiota mm. siihen, että kunnissa oli todettu useiden henkilöiden tuen tarve ja maksettu tukea, joka oli myöhemmin lakkautettu tai sen saamisen ehtoja oli kiristetty. Komitean ratkaisun mukaan vaihtoehtoisia palveluja ei ollut kuitenkaan järjestetty. Ainakaan Suomen hallitus ei ollut osoittanut, että korvaavaa hoivaa olisi ollut tarjolla. Komitea totesi, että sosiaalisten oikeuksien peruskirjassa ei edellytetä, että turvan taso tulisi olla samanlainen koko maassa. Komitea edellytti kuitenkin kohtuullisen yhdenmukaista kohtelua. Komitean mukaan tilanne kunnissa on epätydyttävä sen vuoksi, että niillä on laaja harkintavalta, mutta ei selkeää velvollisuutta myöntää hoitajille etuusia tai vaihtoehtoisesti ikääntyville henkilöille palveluita. Tämä kuntien erilaisesta rahoituksesta aiheutuva yhdenmukaisuuden puute ei kuitenkaan ole komitean mukaan sopimuksen 23 artiklan loukkaus. Sen sijaan se, että Suomen lainsäädäntö mahdollistaa sen, että jotkut ikääntyneet henkilöt jäävät ilman omaishoidon tukea tai sille vaihtoehtoisia tukea, on tämän artiklan loukkaus.

Totean tässä yhteydessä, että sosiaali- ja terveysministeriön asettama kansallista omaishoidon kehittämisohjelmaa laativa työryhmä on antanut väliraporttinsa (sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:10). Raportti sisältää ehdotuksia omaishoidon tukea koskevan lainsäädännön kehittämiseksi.

3.1.3

Saadut selvitykset ja lausunnot

- - - kaupungin perusturvalautakunnan selvityksen mukaan vuoden 2011 talousarviossa omaishoidon tukeen varattu määräraha oli 5 418 700 euroa. Tilinpäätös mainittuna vuotena oli 5 812 600 (avustusten osuus 4 478 019 euroa). Selvityksen mukaan vuodelle 2012 omaishoi-

don tuen määräraha oli 5 348 800 euroa (avustusten osuus 3 549 200 euroa). Varattu määräraha vuodelle 2012 oli siten pienempi kuin vuodelle 2011 osoitettu määräraha ja alempi kuin vuoden 2011 määrärahan todellinen käyttö.

Perusturvalautakunnan selvityksen mukaan avustuksia käytettiin kuitenkin vuonna 2012 yhteensä 4 357 398 euroa eli noin 800 000 euroa alkuperäistä käyttösuunnitelmaa enemmän.

Selvityksen mukaan omaishoidon tuen myöntämisperusteet vuodelle 2012 vahvistettiin perusturvalautakunnassa. Edelleen selvityksen mukaan määrärahan riittävyyttä ja asiakasvaikutuksia seurattiin kuukausittain ja seurannan tulokset raportoitiin perusturvalautakunnalle.

Selvityksen mukaan vuodelle 2012 varattu omaishoidon tukeen osoitettu määräraha osoittautui riittämättömäksi. Selvityksen mukaan omaishoidon tukeen myönnettiin lokakuussa 200 000 euron lisämääräraha.

- - - perusturvalautakunta on lausunnossaan todennut, että ”Siltä osin kun kyse ei ole erityisen järjestämistä vastuun piiriin kuuluvista palveluista, kunta voi kohdentaa harkinnanvaraisia määrärahoja haluamallaan tavalla talousarvion puitteissa”. Johtopäätöksensä perusturvalautakunta toteaa, että ”Harkinnanvaraiset määrärahapäätökset eivät näin ollen tule arvioitavaksi lainvastaisesti alimitoitettuina tai alibudjetoituina.”

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on pyytämässäni lausunnossa todennut, että ”Aluehallintoviraston käsityksen mukaan kunta määrittää omaishoidon tuen myöntämisen perusteet omaishoidon tukea koskevat säädökset huomioon ottaen. Kunnalla ei ole erityistä velvollisuutta myöntää omaishoidon tukea, eikä kenelläkään ole tukeen ehdotonta oikeutta. Kyse on kunnan järjestämistä velvollisuuteen kuuluvasta taloudellisesta tuesta, jonka kunta myöntää järjestämensä määrärahojen mahdollistamassa laajuudessa. Kunnalla on oikeus yleisohjeellaan määrittellä tarkemmin, millä edellytyksillä ja minkä suuruisena omaishoidon tukea kunnassa järjestetään.” Lausunnossa ei tämän tarkemmin ole otettu kantaa kantelukirjoituksen sisältämiin alibudjetoituja ja kunnan järjestämistä vastuuta koskeviin kysymyksiin.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Arvioitaessa sitä, onko kunta täyttänyt yleensä järjestämistä vastuunsa ja siis mitoitannut talousarvionsa kunnassa esiintyvän tarpeen huomioon ottamalla tavalla, on olennaista se, millä tavoin palvelujen tarvetta kunnassa on arvioitu ja millä tavoin tämä arvio on otettu huomioon talousarvion perustana.

Asiassa saadun selvityksen mukaan - - - kaupungissa omaishoidon tukeen varatut määrärahat ja tarkoitukseen osoitetut lisämäärärahat olivat ennen vuotta 2011 riittäneet siihen, että omaishoidon tukea voitiin järjestää kaikille myöntämisperusteet täyttävälle asiakkaille. - - - perusturvalautakunnan selvityksestä on siis pääteltävissä, että omaishoidon tukeen edellä mainitulla tavalla varatut ja siihen osoitetut määrärahat olivat riittäneet ennen vuotta 2012 voimassa olleiden omaishoidon tukea koskevien sopimusten ja niistä aiheutuvien menojen kattamiseen sekä mahdollistaneet uusien omaishoidon tukea koskevien hakemusten käsittelyn, sitä koskevan päätöksenteon ja tukea koskevien sopimusten solmimisen.

Saamani selvityksen mukaan tarkoitukseen varatut määrärahat olivat - - - kaupungin antaman selvityksen mukaan vuonna 2011 ja vuonna 2012 ylitetty. Samanaikaisesti - - - kaupunki oli selvityksen mukaan muuttanut vuodelle 2012 omaishoidon tuen yleisiä saamisedellytyksiä ja kohdennanut siis tällä tavoin omaishoidon tukeen varattuja määrärahoja. Kuten olen edellä esittänyt, korkein hallinto-oikeus on katsonut, että mikäli määrärahat eivät riitä kaikille lain edellytykset täyttäneille hakijoille, kunta voi suunnata määrärahoja niitä eniten tarvitseville myöhemmille hakijoille tai rajoittaa korvauksen maksamista kaikkien hakijoiden osalta yhdenvertaisuuden perus-

teella.

Korostan tässä yhteydessä erityisesti sitä, että vaikka kunnalla on oikeus päättää omaishoidon tuen myöntämisperusteista omaishoitolain mukaisella tavalla ja on oikeus päättää määrärahojen kohdentamisperusteista, on myöntämis- ja kohdentamisperusteiden kohdeltava kaikkia tuen hakijoita yhdenvertaisesti. Mikäli niukkoja määrärahoja kohdennetaan kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, on kohdentamisedellytykset perusteltava. Kunnan päättämät tuen myöntämisperusteet ja siihen liittyvät kohdentamisperiaatteet eivät saa olla omaishoidon tuesta annetun lain vastaisia. Korostan tässä yhteydessä myös sitä, että arvioitaessa kunnassa esiintyvää palvelujen tai taloudellisen tuen tarvetta, tulee kunnan seurata, kuten edellä olen esittänyt, aktiivisesti palvelujen tai tuen tarpeessa tapahtuneita sekä ennakoitavia muutoksia.

Mikäli kunta suuntaa määrärahojen talousarviopäätöksissään tai antamallaan palvelu- tai tukitoimintaa koskevilla soveltamisohjeilla, ei määrärahojen riittämättömyyttä voida koskaan turvata lainvastaisella tai kuntalaisten yhdenvertaista kohtelua rajoittavilla tai sitä loukkaavilla ohjeilla. Totean tässä yhteydessä vielä, että kunnan antamat soveltamisohjeet eivät sido muutoksenhakuelimiä niiden päättäessä yksilön oikeudesta palvelun tai muun taloudellisen etuuden saamiseen. Ohjeet eivät myöskään sido yksittäistä viranhaltijaa hänen tehdessään yksilöä koskevia yksilöllisiä päätöksiä sillä tavoin, että ohjeella voitaisiin asettaa palvelujen tai etuuksien saamiselle tai niiden tasolle sellaisia ehtoja tai rajoituksia, jotka ovat lakiin perustumattomia.

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten valvottava käyttää sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ylitetä tai sitä ole käytetty väärin.

Saamani selvityksen perusteella asiassa ei ole voitu osoittaa sitä, että - - - kaupunki olisi rikkonut järjestämisvelvollisuutensa varatessaan omaishoidon tukeen määrärahoja.

En ole arvioinut, millä tavoin - - - perusturvalautakunta on ohjeistuksellaan suunnannut määrärahoja. Viittaamalla tässä yhteydessä edellä sanottuun ja erityisesti siihen, ettei lakiin perustumattomilla ohjeilla voida turvata määrärahojen riittävyyttä. Tiedossani lisäksi on, että omaishoidon tuen järjestämistä koskevia kanteluita on vireillä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastossa. Omaishoidon tuen järjestämistä koskevia valituksia on vireillä hallinto-oikeudessa. Tässä yhteydessä tulee arvioitavaksi myös se, mikä vaikutus perusturvalautakunnan vahvistamalla soveltamisohjeilla on omaishoidon tuen järjestämiseen ja myös siihen, mikä merkitys varatuilla määrärahoilla on yksilöä koskevassa päätöksenteossa.

Edellä sanotun johdosta kiinnitän - - - perusturvalautakunnan huomiota niihin näkökohtiin, joita olen esittänyt erityisesti määrärahojen varaamisesta ja määrärahojen kohdentamisesta.

3.2

Päätöksentekomenettely

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut - - - sosiaalitoimea siitä, että omaishoidon tukea hakevat henkilöt on asetettu jonoon ilman, että asiasta olisi tehty päätöksiä.

- - - perusturvalautakunnan selvityksen mukaan ”Viranomaistoiminnan lähtökohtana oli vuoden 2012 alussa se, että jonotus olisi siinä määrin lyhytaikaista, että muodollinen päätöksenteko olisi mahdollistunut pian henkilön jätettyä omaishoidon tukea koskeneen hakemuksen. Tavoitteena oli välttää kielteistä päätöksestä aiheutunutta vaivaa asiakkaalle tilanteessa, jossa asiakkaalla oli lähtökohtaista mahdollisuutta päästä omaishoidon tuen piiriin.”

Perusturvalautakunta on selvityksessään myöntänyt virheellisen menettelynsä. Perusturvalautakunnan selvityksestä ilmenee, että se on muuttanut menettelytapojaan siten, että omaishoidon tukea koskevat päätökset tehdään kirjallisesti.

Aluehallintovirasto toteaa lausunnossaan, että - - - kaupungin käytäntö, jossa varsinainen valituksenalainen kirjallinen päätös jätetään tekemättä ja vain kirjeellä ilmoitetaan asiakkaan olevan oikeutettu omaishoidon tukeen, on lainvastainen.

Arvioin tältä osin asiaa vielä seuraavasti.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen. Sosiaalihuollon asiakaslain ja hallintolain mukaan viranomaisella on velvollisuus tehdä päätös asiakkaan hakemukseen. Hallintolain mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti, se on perusteltava ja siihen on liitettävä ohjaus oikaisukeinojen käytöstä. Omaishoitolain 12 §:n mukaan muutoksenhausta omaishoitolaissa tarkoitetuissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 7 luvussa säädetään. Omaishoitosopimusta koskeva riita käsitellään mainitun säännöksen mukaan hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Kunnalla on erityinen velvollisuus huolehtia siitä, että sosiaalihuollon asiakkaalle selvitetään hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n sisältämä viranomaiselle kuuluva selvittämisvelvollisuus sisältää sen, että viranomaisen on ymmärrettävällä tavalla selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava säännöksen mukaan siten, että asiakas riittävästi ymmärtää annettavan selvityksen sisällön ja sen merkityksen.

Tarvittaessa asiakasta on siis ohjattava hakemaan tarvittavaa palvelua tai tukitoita.

Sosiaalihuoltolain 40 a §:ssä on erikseen säädetty kunnan velvollisuudesta järjestää 75-vuotta täyttäneille pääsy sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin. Korostan vielä tässä yhteydessä sitä, että omaishoidon tuki koostuu omaishoitolain 2 §:n ja 7 §:n mukaisesti hoidettavalle järjestetyistä palveluista. Tällä tarkoitetaan omaishoitajan antaman hoivan ja huolenpidon lisäksi erityisesti hoidettavalle järjestettäviä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Omaishoidon tukeen sisältyy myös edellä mainittujen säännösten mukaisesti omaishoitajalle järjestetyt omaishoitotyötä tukevat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.

Palvelun tai taloudellisen tukitoimen hakemiselle tai päätöksen tekemiselle ei sosiaalihuollon lainsäädännössä ole aina asetettu erityisiä määräaikoja. Viranomaisen on kuitenkin käsiteltävä palvelu- tai tukitoimia koskeva hakemus ilman aiheetonta viivästyä ja annettava hakijalle sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n tarkoittamin tavoin hakemusta koskeva perusteltu päätös. Viranomaisen velvollisuus käsitellä vireillepantu hallintoasia ja päätöksentekovelvollisuus perustuu perustuslaissa asetettuun velvollisuuteen käsitellä asiat asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hakemuksen jättämisen jälkeen viranomaisen on arvioitava hakijan yksilöllinen tarve palveluihin sekä selvittää muut päätöksentekoon vaikuttavat seikat (esim. määrärahatilanne). Mikäli palvelun tai tuen saamisen edellytykset täyttyvät, on viranomaisella velvollisuus tehdä palvelua koskeva hallintopäätös.

Mikäli kunta tekee myönteisen palvelua koskevan päätöksen siten, että hakija asetetaan jonoon odottamaan päätöksen täytäntöönpanoa eli tuen maksun ja palvelujen saannin alkamista, on kyse nähdäkseni tosiasiallisesti asiakkaan näkökulmasta kielteisestä päätöksestä. Hakijan kannal-

ta tilanne on samanlainen silloin, jos asiakkaan esittämää sosiaalihuollon palvelua tai tukitoimea koskevaa hakemusta ei käsitellä ollenkaan ja päätöksen sijasta hakija asetetaan kunnan ilmoituksella jonoon odottamaan hakemuksensa käsittelyä. Lyhytaikainenkin jonoon asettaminen voi merkitä asiakkaan kannalta sitä, ettei hän saa oikeuksiaan riittävällä tavalla turvattua. Muutaman päivänkin jonoon asettaminen erityisesti kiireellisissä tilanteissa voi siten vaikuttaa asiakkaan asemaan.

- - - kaupungin perusturvalautakunnan ja sen alaisten viranhaltijoiden menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen ottanut huomioon sen, että - - - perusturvalautakunta on selityksessään ilmoittanut, että se on korjannut menettelynsä. Tämän johdosta asia ei tältä osin anna aiheutta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän perusturvalautakunnan huomiota sille kuuluvaan velvollisuuteen tehdä sosiaalihuollon asiakaslain ja hallintolain mukaisesti päätökset asiakkaan tekemiin hakemuksiin asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivästystä. Nähdäkseni ei ole kuitenkaan estettä sellaiselle menettelylle, jossa kunta hakemuksen saatuaan tekee päätöksen siitä, että hakija täyttää omaishoidontuen saamisen edellytykset ja näin ollen olisi oikeutettu tukeen ja palveluihin, mutta hylkää hakemuksen sillä perusteella, että tukea ja siihen liittyviä palveluja ei määrärahojen puitteissa voida myöntää ja maksaa.

Korostan, että mikäli omaishoidon tukea koskeva hakemus hylätään tai voimassa oleva päätös lakkautetaan tai siihen puututaan muulla tavoin, on samalla arvioitava, miten asiakkaiden kotihoito ja tukipalvelut tulee järjestettyä. Kunnan on arvioitava omaishoidon tukea korvaavien palvelujen ja tukitoimien järjestämisen edellytykset.

Kirjoituksessa on arvosteltu - - - perusturvalautakunnan ohjeistusta ja käytäntöä siitä, että omaishoidon tuen maksu aloitetaan vasta hakukuukautta seuraavassa kuussa. Kantelukirjoituksessa on epäilty - - - perusturvalautakunnan käytännön lainmukaisuutta myös siinä, että omaishoidon tukea koskevia sopimuksia on solmittu kantelukirjoituksessa tarkoitetuissa tilanteissa määräaikaaisina.

Perusturvalautakunnan selvityksen mukaan omaishoidon tuesta annettu laki ei edellytä omaishoidon tuen maksamista takautuvasti tai esimerkiksi hakemuksen saapumispäivämäärästä alkaen. Perusturvalautakunta on katsonut, että omaishoidon tuen myöntäminen hakemuksen saapumisesta seuraavan kuukauden alusta ilman takautumisoikeutta on lainmukainen.

Määräaikaisten sopimusten osalta perusturvalautakunta on todennut, että ”Vuoden 2012 loppupuolelle tehdylle määräaikaaiselle sopimukselle on ollut lainmukainen hyväksyttävä peruste, koska sopimusten jatko on ollut riippuvainen vuoden 2013 määritellyistä myöntämisperusteista.”

Aluehallintovirasto ei ole lausunnossaan ottanut kantaa omaishoidon tuen maksamisen aloittamisen ajankohtaan. Määräaikaisten sopimusten osalta aluehallintovirasto on tyytynyt viittamaan omaishoidon tuesta annetun lain 8 §:n 3 momentin säännökseen, jonka mukaan omaishoitosisu on voimassa toistaiseksi ja vain erityisistä syistä sopimus voidaan tehdä määräaikaaisena.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Omaishoitoa koskeva asia tulee hakemuksena vireille. Kuten olen edellä todennut, päätöksentekoaikajalle ei sosiaalihuoltolaissa tai omaishoitolaissa ole säädetty erityistä määräaikaista. Hallintolain mukaisesti päätös asiakkaan hakemukseen on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Asiakkaan hakemus on käsiteltävä asiakkaan hakemusajankohdan mukaisten olosuhteiden edellyttämällä tavalla. - - - kaupungin ohjeiden mukaan omaishoidon tukea aletaan järjestää sekä hoitopalkkiota maksamaan hakemuskuukautta seuraavan kuukauden alusta lukein.

Saamieni lausuntojen ja selvitysten perusteella minulle on jäänyt epäselväksi se, millä tavoin

jonoon jääneet hakemukset on käsitelty. Onko käytäntönä, että omaishoidon tuki on myönnetty päätöksen tekoa seuraavan kuukauden alusta lukien eikä hakemuskuukautta seuraavan kuukauden alusta.

Omaishoitolaki tai sosiaalihuoltolaki eivät sisällä säännöksiä omaishoidon järjestämisestä ja palkkion maksamisesta takautuvasti. Mainitut lait eivät sisällä nimenomaisia säännöksiä omaishoitoa koskevan oikeuden alkamisesta tai palkkion erityisestä maksuajankohdasta.

Eräissä hallinto-oikeuden ratkaisuissa hallinto-oikeus (mm. Helsingin hallinto-oikeus 18.10.2005 antamassaan päätöksessä) on katsonut, että oikeus omaishoidon tukeen oli syntynyt hakemuskuukauden alusta. Tapauksessa hallinto-oikeus katsoi lisäksi, että kun valittaja ei ollut osoittanut, että hän olisi ennen mainittua ajankohtaa hakenut omaishoidon tukea tai että hänelle olisi annettu kunnan puolelta hakemusasian osalta virheellistä tietoa, kaupunkia ei voitu velvoittamaan maksamaan valittajalle hoitopalkkiota takautuvasti ajalta ennen hakemiskuukautta, koska sosiaalihuoltolaki ja asetus omaishoidon tuesta eivät sisältäneet määräyksiä tuen myöntämistä takautuvasti.

Omaishoidon tuki on myönnettävä alkavaksi viimeistään hakemuksen ajankohdasta tai siitä aikaisemmasta tai myöhäisemmästä ajankohdasta, jolloin hakijan on katsottava täyttävän tuen saamisen edellytykset. Sitä vastoin kunnalla ei nähdäkseni ole muutoin velvollisuutta omaishoidon tuen järjestämiseen takautuvasti, koska lainsäädännössä ei ole asetettu tällaista velvollisuutta.

Omaishoidon tukea koskeva asia ja siten myös kysymys sen maksamisen ajankohdasta on mahdollista saattaa hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Tämän takia kirjoitus ei tältä osin anna aihetta puoleltani enempään.

Kantelukirjoituksesta ja saamastani lausunnosta ja selvityksestä ilmenee, että - - - perusturvalautakunta teki omaishoidon tukea koskevia sopimuksia vuoden 2012 lopulla määrärahasyistä määräaikaaisina.

Omaishoitolain mukaan omaishoitoa koskeva sopimus on pääsääntöisesti tehtävä toistaiseksi. Omaishoitolain 8 §:n mukaan erityisestä syystä sopimus voidaan tehdä määräaikaaisena.

Sosiaali- ja terveysministeriön omaishoidon tukea koskevan oppaan (STM oppaita 2005:30) mukaan määräaikaista sopimusta ei voida tehdä, ellei etukäteen ole selvillä tarkkaa päivämäärää, jolloin sopimuksen täyttäminen käy mahdottomaksi tai tarpeettomaksi. Myös omaishoitajan vaihtuminen tai hoidon sitovuuden muuttuminen tiettyä ajankohtana voi olla syynä määräaikaistalle sopimukselle. Oppaan mukaan määräaikaista sopimusta tehtäessä lähtökohtana on aina hoidettavan etu. Asiaa koskevan hallituksen esityksen mukaan (HE 131/2005 vp.) sopimus voitaisiin tehdä määräaikaaisena myös silloin, jos omaishoitajan hoito korvattaisiin tietyn määräajan jälkeen toisella palvelulla. Tällainen tilanne voi olla myös silloin, jos hoidettava tai hoitaja haluaa omaishoidon kestävän vain tietyn ajan.

Käsiteltävänäni olevassa asiassa määräaikaisten sopimusten solmimisen syynä on ollut se, että - - - perusturvalautakunnan tiedossa on ollut omaishoidon tukea koskevien ohjeiden ja omaishoidon tuen saamisen edellytysten tarkistaminen. Saamastani selvityksestä on kuitenkin pääteltävissä, että ne henkilöt, joille omaishoidon tukea myönnettiin määräaikaaisena, täyttivät sen hetkiset - - - kaupungissa määritellyt ja voimassaolleet omaishoidon tuen saamisen edellytykset.

Mielestäni on tulkinnanvaraista se, voidaanko tällaisessa tilanteessa tehdä määräaikaista omaishoidon tukea koskevaa sopimusta. Kunnalla mahdollisuus omaishoidontuen edellytysten tarkistamisen jälkeen tarvittaessa turvautua omaishoitolain 9 §:n mukaiseen menettelyyn, irtisanoa tai purkaa omaishoitosopimus.

Koska omaishoidon tuen järjestämistä ja omaishoidon tukea koskevaa sopimusta koskevat asiat on mahdollista saattaa hallinto-oikeuden tutkittavaksi, ei kirjoitus tältä osin anna puoleltani aiheetta enempään. Kiinnitän kuitenkin - - - perusturvalautakunnan ja aluehallintoviraston huomiota edellä sanottuun.

3.3

Ensisijaisten etuuksien ja palvelujen vaikutus omaishoidon tuen saamiseen

Kantelija on kannellut myös siitä, että ensisijaiset etuudet vaikuttavat omaishoidon tuen saamiseen. Kantelija on kirjoituksessaan pitänyt myös lainvastaisena sellaista menettelyä, jossa omaishoidon tuen saamiselle on asetettu ikäraja.

- - - perusturvalautakunta on selvityksessään todennut, että ”Omaishoidon tukea myönnetään hoito- ja palvelusuunnitelman avulla tehdyn tarvekartoituksen perusteella, keskeistä on hoidon sitovuus, hoidon sisältö ja sen määrä. Lapsilla hoitotyön sitovuutta arvioitaessa verrataan tilannetta samanikäisten terveiden lasten tarvitsemaan hoitoon ja huolenpitoon. Ikä sinällään ei vaikuta mahdollisuuteen saada omaishoidon tukea. Palvelujen käyttö pienentää hoidon sitovuutta ja siten myös omaishoidon tuen määrää. Kotihoidon tuki on vaihtoehto kunnalliselle päivähoidolle ja se katsotaan palvelun käyttämiseksi.”

Aluehallintovirasto ei ole nimenomaisesti ottanut tähän asiaan kantaa.

Totean edellä sanotun johdosta seuraavaa.

Kunnan sosiaalitoimi tai kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi vahvistaa omaishoidon tuen myöntämisperusteet omaishoidon tukea koskevien säännösten sallimissa rajoissa. Tuen myöntämiseen liittyvät ehdot eivät kuitenkaan saa olla omaishoidon tuesta annetun lain vastaisia.

Vaikka kunnan vahvistama ohje palvelujen järjestämisessä tai tuen myöntämisessä noudatettavista periaatteista ohjaa päätöksentekoa yksittäistapauksissa hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamiseksi ei pelkästään kunnan vahvistamilla ohjeilla voida rajoittaa laissa turvattua oikeutta palveluun tai taloudelliseen tukitoimeen. Toimivaltaisen viranhaltijan tulee aina palveluita tai tuesta päättäessään tutkia täyttääkö hakija laissa säädetyt edellytykset haetun palvelun tai tukitoimen saamiselle ja onko henkilön avun ja hoidon tarve kokonaisuutena arvioiden sellainen, että hakijalle voidaan myöntää tukitoimi määrärahan sallimissa rajoissa. Hakijan tilannetta on arvioitava myös suhteessa muihin palvelu- ja tukitoimii hakeneisiin.

Omaishoitolaki ei sisällä säännöksiä omaishoidon tuen yhteensovittamisesta muun lain perusteella maksettavan etuuden tai tuen kanssa eikä myöskään sitä, että kunta voisi asettaa tuen myöntämisen ehdoksi jonkun muun etuuden tai tuen saamisen tai sen hakemisen. Omaishoidon tuen saamisen edellytykseksi ei voida asettaa toista henkilön saamaa palvelua tai etuutta, ellei siitä ole laissa säädetty.

Omaishoitolaissa laissa ei ole myöskään estetty tukien saamista päällekkäin. Omaishoidon tuen myöntämistä ei ole laissa sidottu hoidettavan ikään eikä tuen myöntämisedellytyksiä ole määriteltä erikseen eri ikäryhmille. Sen sijaan omaishoidon tuen tarvetta ja tasoa arvioitaessa saattaa olla mahdollista ottaa huomioon hoidettavan saamat muut palvelut.

Yleensä sosiaaliturvaetuuksia ja sosiaalihuollon palveluja ja tukitoimia myönnetään osin eri perustein ja eri tarkoituksiin kuin omaishoidon tukea. Usein näiden muiden palvelujen ja tukien tarkoituksena on edistää toisenlaisia tavoitteita kuin mitä omaishoidontuelle on laissa asetettu. Esimerkiksi hoitotukijärjestelmien yhtenä tavoitteena on korvata vammaisuudesta ja sairaudesta

aiheutuvia erityiskustannuksia. Mielestäni ei ole tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaista, että muiden palvelujen ja tukien hakeminen tai niiden käyttö asetetaan omaishoidon tuen myöntämisperusteeksi.

Korostan vielä, että perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tämä yleinen yhdenvertaisuusperiaate velvoittaa tuomioistuimia ja viranomaisia lain soveltajina. Ihmisiä tulee kohdella yhdenvertaisesti lakia sovellettaessa tekemättä muita kuin laista itsestään johtuvia eroja. Yleistä yhdenvertaisuusperiaatetta täydentää perustuslain syrjintäkielto, jonka mukaan kehtään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Omaishoitolaissa tai muussakaan laissa ei ole säännöksiä kuten edellä on todettu omaishoidon tuen yhteensovittamisesta tai että se mahdollistaisi ikärajan asettamisen siten kuin saamistani selvityksistä ilmenee. Mikäli omaishoidon tuen järjestämisen perusteet ovat yksinomaan ikään perustuvia, voivat ne olla perustuslain 6 §:n tarkoittamalla tavalla syrjiviä ja siten kiellettyjä, ellei niille ole perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä perusteita.

3.4

Omaishoidon tuen luokkien poistaminen

Kantelija on pyytänyt kannanottoa siihen, voiko - - - perusturvalautakunta maksaa omaishoidon tukea ainoastaan yhdessä luokassa siten, että kaksi alinta aikaisempaa maksuluokkaa jätetään kokonaan pois.

Perusturvalautakunnan selvityksen mukaan erityisen järjestämisvelvollisuuden ulkopuolelle jäävien harkinnanvaraisten sosiaalipalveluiden, kuten omaishoidon tuen, myöntämiskriteerit kunta voi määrittellä ja päättää harkintansa mukaan. Perusturvalautakunta on lisäksi viitannut asiassa määrärahojen kohdentamiseen siten, että kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille voitaisiin turvata yhdenmukaisella tavalla omaishoidon tuen järjestäminen.

Aluehallintovirasto on lausunnossaan todennut muun muassa, että kunnalla on oikeus yleisohjeellaan määrittellä tarkemmin, millä edellytyksillä ja minkä suuruisena omaishoidon tukea kunnassa järjestetään.

Omaishoitolain 5 §:ssä on säädetty hoitopalkkiosta. Säännöksen mukaan palkkion taso määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Hoitopalkkio on vähintään 300 euroa kuukaudessa. Säännöksen 2 momentin mukaan jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä, palkkio on vähintään 600 euroa kuukaudessa edellyttäen, että hoitajalla ei ole tältä ajalta säännöksen tarkoittamia tuloja tai siinä säädettyjä muita korvauksia.

Omaishoitolaissa ei ole siten säädetty omaishoidon tuen maksuluokista.

Sosiaali- ja terveysministeriön edellä mainitun oppaan mukaan lakisääteiseen omaishoidon tukeen sisältyy aina rahana suoritettava hoitopalkkio. Oppaassa on todettu, että laissa on kaksi omaishoidon tuen palkkioluokkaa (mainitut 300 ja 600 euroa), jotka ovat vähimmäispalkkioluokkia. Oppaassa on todettu edelleen, että ”Kunnat voivat maksaa suurempia palkkioita kuin laissa edellytetään. Palkkioluokkien lukumääristä ja kriteereistä voidaan päättää lain sallimissa rajoissa.”

Oppaassa suositellaan, että kunnissa edelleen käytettäisiin useita palkkioluokkia. Velvollisuutta tähän ei lain mukaan kuitenkaan ole.

Kirjoitus ei anna aihetta puoleltani muuhun kuin, että korostan vielä tässä yhteydessä, että mi-

käli kunta lakkauttaa omaishoidon tukea koskevan päätöksensä ja irtisanoo sitä koskevan sopimuksen tulee sen varmistua siitä, että sosiaalihuollon asiakkaan ja tarvittaessa myös asiakkaan hoitajana toimivan henkilön palvelujen tarve arvioidaan ja hänelle järjestetään hakemukseen perustuen sosiaalipalveluja tai tukitoimia hänen tarpeensa ja olosuhteensa huomioonottavalla tavalla.